

Temsili, Dengeli ve Güvenilir Bir Liste İçin: Türkiye'nin Dünya Mirası Adaylıklarının Gözden Geçirilmesi

*

Evrım Ulusan
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

A. Ege Yıldırım
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Öz

Hızla değişen dünyamızda doğal ve kültürel mirasın karşı karşıya kaldığı tehditler, evrensel değer taşıyan ve bütün insanlığa ait olan bu mirasın korunması için uluslararası düzeyde işbirliği yapılması gereğini doğurmuştur. Bu doğrultuda 16 Kasım 1972'de "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. Sözleşme'nin amacı; kültürel ve doğal mirası geliştirmektir. Bu amaçla, uluslararası önem taşıyan doğal oluşumlara, anıtlara ve sitlere "Dünya Mirası" statüsü tanınmaktadır. Sözleşme uyarınca Taraf Ülkeler, öncelikle Dünya Miras Listesi'ne (DML) sunmak istedikleri varlıkları içeren "Geçici Liste"yi (GL) Dünya Miras Komitesi'ne iletmekte yükümlüdürler. Sürecin ilk aşaması niteliğindeki bu liste, DML'nin gelecekteki görüntüsüne ilişkin ipuçları sunmaktadır.

Ülkemiz Dünya Miras Sözleşmesi'ne 1983 yılında taraf olmuştur. Mayıs 2016 itibarıyla 15 varlığımız DML'ne kaydedilmiş olup 60 varlık ise GL'de yer almaktadır. Bu makalenin amacı, Türkiye'nin GL'sinde yer alan varlıklarını Sözleşme'nin amacı ve Dünya Miras Komitesi'nin "temsili, dengeli ve güvenilir bir DML oluşturulması" niyeti doğrultusunda kabul ettiği Küresel Strateji ile ilişkili olarak değerlendirmek ve bundan sonraki çalışmalar için öneriler sunmaktır. Ayrıca, GL oluşturma süreci, Taraf Ülkelerin miras değerlerinin tanınması yolunda sağlıklı 'aday seçkisi' oluşturma ve yönetme bağlamında değerlendirilmektedir. Türkiye, DML'ne varlık kaydetmekte yeterli kapasiteye sahip ancak çalışmalarını önceki yıllarda yeterince yoğun yürütememiş bir ülke olarak, Sözleşme'nin getirdiği fırsatlardan yoğun bir şekilde faydalanmaya çalışmaktadır. DML'ne Türkiye'nin konu ile ilgili yaklaşımı ve politikaları, GL odak alınarak Küresel Stratejisi ile uyumlu olarak geliştirildiği halinde, Türkiye'nin kültürel ve doğal zenginliği DML'ne daha fazla yansıtılmış, kurumsal ve teknik kapasitelerimiz güçlendirilmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: UNESCO, Dünya Miras Listesi, Geçici Liste, Küresel Strateji, Türkiye

For a 'Balanced, Representative and Credible List': an Evaluation of Turkey's World Heritage Candidates

*

Evrım Uluşan
Middle East Technical University

A. Ege Yıldırım
Middle East Technical University

Abstract

In a rapidly changing world, the threats that the natural and cultural heritage are facing have led to the necessity for international cooperation for the protection of the heritage that possesses outstanding universal value and belongs to all humankind. UNESCO's "Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage" was adopted in 1972. The aim of this Convention is to identify, protect and promote these cultural and natural sites; through creating needed social awareness and cooperation. Thus, the heritage sites of international significance are bestowed the status of "World Heritage". As per the Convention, the States Parties are first responsible for communicating the "Tentative Lists" (TL) of sites they intend to nominate for the World Heritage List (WHL).

Turkey became a State Party to the Convention in 1983, with 15 sites inscribed on the WHL and 60 sites on the TL. This paper examines Turkey's TL in the context of the Convention's aims and the "Global Strategy for a Representative, Balanced and Credible World Heritage List". The process of forming the TL is evaluated, with a view to creating and managing a sound 'candidate selection' aligned with the State Parties' expectations. As a country with sufficient capacity to inscribe properties on the WHL but which did not focus sufficiently on this work in earlier years, Turkey is now endeavouring to make full use of the possibilities provided by the Convention. Turkey's WH policies can be developed effectively in line with the Global Strategy, with a focus on the TL, to better reflect its cultural and natural wealth in the WHL, and strengthen its capacities through international collaborations.

Keywords: UNESCO, World Heritage List, Tentative List, Global Strategy, Turkey

Giriş

1972 yılında imzaya açılan “UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” (bu noktadan sonra kısaca “Dünya Miras Sözleşmesi”¹ veya “DMS” olarak anılacaktır), bugün kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda en önemli yasal araçlarından biri olup, bu sözleşmeyi imzalayan ülkelere önemli fırsatlar, aynı zamanda da sorumluluklar getirmektedir. Kültürel ve doğal mirasın korunması, yönetilmesi, tanıtılması ve değerlendirilmesi konularında kuram ve uygulamanın bir araya geldiği bu araç, uluslararası deneyim ve uzmanlıkların aktarılmasına, “üstün evrensel değere” (“ÜED”) sahip bu varlıkların bilinirliğinin artırılmasına, koruma ve gelişme arasındaki dengenin kurulmasına ve ulusal ve yerel düzeyde koruma bilincinin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Bir varlığın “Dünya Miras Listesi” (“DML” veya “Liste”)’ne kaydedilebilmesi için Dünya Miras Komitesi (DMK)’nin belirlediği 10 kriterden en az birini karşılması, özgünlük ve bütünlüğünün devam ediyor olması ve varlığın iyi korunmuş ve yönetiliyor olması gerekmektedir. Adaylık dosyasında sunulan tüm bilimsel bilgilerin doğruluğunun kanıtlanması, varlığın bugüne kadar iyi korunduğunun alana gelen uzmanlara sunulması, iyi yönetildiğinin ise onaylı plan ve projeler yoluyla gösterilmesi gerekmektedir. Bu bilimsel ve teknik değerlendirme Sözleşme’nin Danışma Organları olan ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ve IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) tarafından yürütülmektedir. ÜED’i bilimsel verilerle kanıtlanamayan ve bu değeri mevcut durumları nedeniyle bugün gösteremeyen varlıklar Liste’ye dahil edilmediği gibi, evrensel değeri kanıtlanmasına karşın iyi korunmayan veya yönetilmeyen varlıkların dosyaları da Liste’ye dahil olunma koşullarını sağlayıncaya kadar gerekli çalışmalar yapılmak üzere Taraf Devlet’e iade edilmektedir.

2015 yılı sonu itibarıyla 191 ülkenin imza koyduğu bu sözleşme kapsamında oluşturulan DML’nde 163 ülke sınırları içinde kalan 1031 adet varlık yer almaktadır. Bunlardan 802 tanesi (%78) kültürel, 197 tanesi (%19) doğal ve 32 tanesi (%3) karma (kültürel ve doğal) niteliktedir.² Bu Liste’de yer

¹ ‘Dünya Mirası’ tek başına kullanıldığında iyelik eki ile, ‘Dünya Miras Listesi’ veya ‘Dünya Miras Komitesi’ gibi isim tamlaması içinde kullanıldığında iyelik eki olmadan yazılmıştır; bunda Kültür ve Turizm Bakanlığı’nun internet sitesindeki kullanım temel alınmıştır. Bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>.

² <http://whc.unesco.org/en/list/> (Dünya Miras Listesi)

almalarına karşın doğal afetler, savaş durumu, gelişme ve turizm baskıları vb. nedenlerden dolayı ÜED'ini yitirme tehdidi altında bulunan 48 adet varlık ise "Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi"nde bulunmaktadır. Bu listede yer aldıkları süre içinde Taraf Devletler'ce gerekli önlemlerin alınmaması veya benzersiz değerlerinin geri dönülmez bir şekilde yok olmaları durumunda tamamen listeden çıkarılmaları söz konusu olabilmektedir. Bu durum Sözleşme'nin tarihi içinde iki varlık için yaşanmıştır; biri Umman'daki Arap Oriksi Sığınağı (2007), diğeri ise Almanya'daki Dresden Elbe Vadisi'dir (2009).

Türkiye bu sözleşmeyi 1983 yılında imzalamış ve son yıllardaki yoğun çalışmalar neticesinde Sözleşme'nin uygulanmasında daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır; 2010 yılı itibarıyla 9 varlıkla temsil edildiğimiz bu listedeki varlık sayımız 2015 yılında 15'e yükselmiştir.

DMS'nin uygulanmasına ilişkin tüm kararlar Sözleşme'nin karar alma organı olan, her iki yılda bir yapılan seçimlerle dörder yıllık süreler için seçilen 21 üye devletten oluşan hükümetler arası DMK tarafından alınmaktadır. 1983-89 döneminde bu komitede görev alan Türkiye, 2013 yılında gerçekleştirilen seçimler neticesinde en fazla oy alan ülke olarak³ 2013-17 dönemi için ikinci kez Komite'ye üye seçilmiştir. Bu sayede, Sözleşme'nin uygulanması konusundaki politikaların gelişimine katkı koyan bir ülke konumuna gelmiştir.

DMS'nin "yönetmeliği" olarak adlandırılabilen "Dünya Miras Sözleşmesi'nin Uygulanmasına Dair Rehber" ("*Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*") gereğince Taraf Devletler, DML'ne aday göstermek istedikleri varlıkların listesini DMK'ne sunmakla yükümlüdürler. DML'ne aday olarak sunulacak varlıklar ancak "Dünya Miras Geçici Listesi" (bu noktadan sonra "Geçici Liste" veya "GL" olarak anılacaktır) olarak adlandırılan bu listede yer alan varlıklar içinden seçilebilmektedir.

2015 yılı sonu itibarıyla 175 ülkenin sınırları içinde kalan toplam 1641 varlık GL'de yer almaktadır.⁴ Türkiye'nin bu listedeki varlık sayısı 2000 yılında 16 iken, son yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun konuya DM

³ Bu sonucun alınmasında, Dünya Miras Komitesi bünyesinde geçerli olan bilimsel çalışmaların yanısıra Taraf Ülkeler arasındaki siyasi düzlemdeki ilişkilerin de etkili olduğu gözlenmektedir. Parenti & De Simone (2015) de DML'nin oluşumunda sosyo-politik değişkenlerin rol oynadığını belirtmektedir.

⁴ <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/> (Dünya Mirası Geçici Listesi)

gündemine daha yoğun olarak odaklanması sonucunda, 2015 yılı itibarıyla 60'a yükselmiştir.

DML'ne kaydedilme kararının DMK'nce alınmasına karşın, GL güncellenme süreci UNESCO'nun DMS'ne ilişkin çalışmalarının sekretaryasını yürüten "Dünya Miras Merkezi"nce ("DMM") yönetilmektedir. Taraf Devletler'ce sunulan dosyalar genel format kontrolü yapıldıktan sonra eksiksiz bulunursa kabul edilmekte, GL'ye kaydedilen varlıkların üstün evrensel değerleri ile bütünlük ve özgünlükleri doğrulanmış kabul edilmemektedir.

Temsili, Dengeli ve Güvenilir bir Dünya Miras Listesi için Küresel Strateji⁵

1965 yılında gerçekleşen 13. UNESCO Genel Konferansı'nda alınan "13 C/Resolution 5.91" sayılı karar gereğince, UNESCO programlarının planlanmasında ve uygulanmasında ülkelerin temsiliyetinin önemli olduğu belirtilerek, Taraf Devletler Afrika, Latin Amerika ve Karayipler, Arap Devletleri, Asya ve Avrupa olmak üzere beş ayrı bölge altında listelenmiştir. Zaman içinde yapılan güncellemeler neticesinde bu bölgelerin isimleri Afrika, Latin Amerika ve Karayipler, Arap Devletleri, Asya-Pasifik ve de Avrupa ve Kuzey Amerika olarak güncellenmiş olup; Türkiye Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesi içinde yer almaktadır. DMS'ne ilişkin çalışmalar da bu beş bölgesel sistem içinde yürütülmektedir.

DMK Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından geçen 22 yılda Liste'deki varlıkların coğrafi ve kategorik olarak bir denge içinde olmadığını, 1994 yılı itibarıyla DML'nde yer alan 410 varlıktan 304'ünün kültürel olmasına karşın yalnızca 90 varlığın doğal, 16 varlığın ise karma nitelikte olduğunu ve varlıkların çoğunun Avrupa bölgesi içinde kaldığını belirterek, DML'nin dünyanın üstün evrensel değere sahip kültürel ve doğal çeşitliliğini daha iyi ve daha geniş ölçekte yansıtabilmesi amacıyla 1994 yılında "Temsili, Dengeli ve Güvenilir bir Dünya Miras Listesi için Küresel Strateji"yi ("*Global Strategy for a Representative, Balanced and Credible World Heritage List*") kabul etmiştir.

1987 ve 1993 yılları arasında ICOMOS tarafından, 2005 yılında ise IUCN'in de dahil olduğu, DML'ndeki varlıkları bölgesel, coğrafi, kronolojik ve tematik olarak değerlendiren daha güncel bir "Boşluk Analizi" ("*Gap*

⁵ Bu belgenin Türkçe adında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın duyurularında kullanılan başlık temel alınmıştır. Bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,110901/uluslararası-uzmanlar-heads-tematik-programi-kapsamında-.html>

Analysis”) çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar; kültürel kategoride arkeolojik alanlar, tarihi şehirler, dini anıtlar, Hristiyanlık, tarihi dönemler ve nitelikli yerel mimari gibi unsurların DML’nde fazlasıyla yer almasına karşın, yaşayan tüm kültürlerin, özellikle de geleneksel olanların yeterince temsil edilmediğini göstermiştir. Doğal kategoride ise mevcut varlıklar görece bir denge içinde olmasına karşın tropikal/ılıman otlaklar, göl sistemleri, tundra ve güneş sistemleri, buzul çölleri gibi kategoriler aleyhine DML’nde bir boşluk mevcuttur.

Taraf Devletler, bu Küresel Strateji’ye bağlı olarak, GL’lerini ve DML adaylık dosyalarını hazırlarken DML’nde yeterince temsil edilmeyen bölge ve kategorileri göz önünde bulundurmaları konusunda teşvik edilmektedir. Bu husus teşvikten de öteye taşınmış, DML’ndeki bölgeler ve kategoriler arasındaki dengesizliğin giderilmesine ilişkin DMK 2007 yılından bugüne çeşitli bağlayıcı kararlar almıştır; bunlar her yıl Komite’ce değerlendirilecek dosya sayısının 45 ile sınırlandırılması, Taraf Devletler’ce her yıl sunulacak dosya sayısının ikiye düşürülmesi ve bu dosyalardan birinin doğal veya kültürel peyzaj kategorisinde olmasıdır.

Strateji’nin kabul edildiği tarihten bugüne, çoğunluğu Pasifik ada devletleri, Doğu Avrupa, Afrika ve Arap Devletleri’nden olmak üzere birçok yeni ülke Sözleşmeye taraf olmuş, GL sunan ülke sayısı 175’e ulaşmıştır. Ne var ki, sunulacak ve değerlendirilecek dosya sayılarının sınırlandırılması çabalarına karşın, DML’nde kültürel varlıklar lehine olan sayıca üstünlükte herhangi bir değişiklik olmamıştır (%77.8). Bölgesel olarak ise halen Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesi en fazla varlığa sahip bölge olmakla birlikte Asya ve Pasifik Bölgesi’nin genel içindeki oranı az da olsa artmıştır (2000 yılında %20 olan oran, 2014 yılında %23’e çıkmıştır)⁶. Bölgeler arası coğrafi dengesizliğin ötesinde, her kategori içindeki tematik değerlendirmeye bakıldığında ise kültürel peyzajlar, kültür yolları, endüstri mirası, çölleri, kıyı-sulak alanlar gibi yeni kategorilerde varlıkların DML’ne dahil edildiği görülmektedir. Yine de, DML kültürel varlık kategorisinde halen antik ve tarihi şehirler ile dini anıtsal mimarinin daha fazla temsil edildiği bir listedir.

Gerçekleştirilen boşluk analizi neticesinde ICOMOS farklı temalarda adaylıkların sunulmasını desteklemek için bazı başlıklarda tematik çalışmalar başlatmıştır (kaya resimleri, kültürel peyzajlar, İpek Yolu, insan evrimi,

⁶ <http://whc.unesco.org/archive/2015/whc15-39com-11-Annex3-en.pdf> (Dünya Miras Listesi’ne sunulan adaylıklara ve kaydedilen varlıklara ilişkin istatistik)

astronomi vb.). Bunun dışında, uluslararası seri adaylıklar, bilim ve teknoloji, tarih öncesi yerleşmeleri vb. temalardaki adaylıklar da desteklenmektedir. Bu amaçla çeşitli konferanslar ve uzman toplantıları gerçekleştirerek olası seri adaylıklar için uluslararası işbirlikleri desteklenmekte ve bu temalarda dosya sunmaya niyetli Taraf Devletler'le daha detaylı teknik çalışmalar yürütülmektedir.

DMM'nin Sözleşmenin daha iyi uygulanması için giriştiği bir başka önemli çalışma kolu, 2008 yılından bu yana geliştirmekte olduğu "Dünya Miras Sözleşmesi'nin Geleceğine ilişkin Değerlendirme" ("*Reflection on the Future of the World Heritage Convention*") kapsamındaki "Kaynağa Yakın Süreç" ("*Upstream Process*")⁷ çalışmalarıdır. Bu kapsamda, adaylığın olabildiğince erken safhalarından başlayarak, DMM ve Danışma Organlarınca Taraf Devletlerle destek ve danışmanlık amaçlı yakın iletişim içinde olunması ve adaylığın değerlendirilmesinde yaşanan sorunların azaltılması amaçlanmaktadır. 'Irmağın kaynağına en yakın yer' kavramı ile ifade edilen nokta, adaylık sürecinin 'kaynak noktası' sayılabilecek olan Geçici Liste aşamasıdır.

Türkiye'nin Dünya Mirası Adaylarının Gözden Geçirilmesi

Bu bölümde Türkiye'nin güncel GL'sinde yer alan 60 varlığının tipolojik özellikleri ve Küresel Strateji ve DML'ne hazırlık durumu bakımından genel bir analizi yapılmaktadır (bkz. Tablo 1). Analiz gerçekleştirilirken alanın ÜED beyanının kriterler, bütünlük ve özgünlük başlıklarında GL başvuru dosyaları esas alınmış, koruma ve yönetim başlığında ise güncel durumları değerlendirilmiştir. Bu analiz, mutlak bir yargı içermeyip, konuyu incelemek için bir yöntem sunma ve bazı temel göstergeler üzerinde düşünce geliştirme amaçlı bir 'ön çalışma' niteliğindedir. Makalenin amacına uygun

---

⁷ "At its 32nd session (Quebec City, 2008), the World Heritage Committee decided to initiate a process of reflection on the future of the World Heritage Convention. In this framework, the Committee, recognising the challenges that exist in the process for nominating a property to the World Heritage List, proposed an in-depth reflection on the Upstream Process. The aim of this reflection was to find options for improving and strengthening the current nomination process. In 2011, the Committee, through Decision **35 COM 12C**, took note of the selection of 10 pilot projects to explore creative approaches and new forms of guidance that might be provided to States Parties in considering nominations before their preparation."

olarak araştırma için temel alınan yöntem, puanlama olmuştur⁸. GL'de yer alan 60 adet varlığın her biri kategori, coğrafi bölge, üstün evrensel değeri yansıtan ağırlıklı tarihi dönem, Küresel Strateji kapsamında denk düştüğü tematik kategori, tanınırlık, üstün evrensel değerini ifade edilme biçimi ve Türkiye 2023 Turizm Stratejisi ile ilişkisi olmak üzere detaylı olarak analiz edilmiştir. Her bir başlık için uygun görülen puanlama sistemi aşağıda açıklanmaktadır:

(a) GL'ye Giriş Yılı: Alanlar, giriş yılı 2000 yılı ve öncesi olanlar ile 2009-15 arasında olanlar olarak iki gruba ayrılabilir. İlk gruptakiler, kronolojik önceliğe sahip sayılabilirler, ancak ikinci gruptakiler, Sözleşme'nin gereklerini daha iyi kavramış ve buna daha uygun ve daha ayrıntılı hazırlanmış formatta GL dosyalarına sahip alanlardır. Bu nedenle öncelikleri dengelenmiş görünmektedir. Yine de, ilk gruptakilere öncelik tanınması adil bulunmuştur ve bu nedenle 0.5 puan (Tablo'da '(0.5p)') verilmiştir.

(b) Kategoriler: Dünya Miras Sözleşmesi'nin Uygulanmasına Dair Rehber'in 61. maddesi gereğince Taraf Devletler biri doğal veya kültürel peyzaj kategorisinde olmak üzere yılda en fazla iki dosya sunabilmektedir. Bu nedenle, alanın doğal veya karma kategorisinde olması, kültürel kategoride ise kültürel peyzaj (KP) niteliği bulunması varlığa az temsil edilen bir kategoride yer alması ve adaylık dosyasının daha erken sunulması avantajı getirmesi bakımından 2 puan getirmektedir.

(c) Coğrafi Bölge: Bölgelerden az temsil edilen birinde (Karadeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu) yer almak 1 puan getirmektedir.

(d) Ağırlıklı Tarihi Dönem: Tarihi dönemler, kaba bir grupta ile bu makalenin amaçlarına yönelik olarak az sayıda başlık kullanılacak şekilde oluşturulmuştur (Akurgal 1997'da belirtilen, uygarlıkların ait olduğu dönemlerin tarihleri ile tarih öncesi dönemlerin Ön Asya bölgesinde genel kabul gören tarihleri kullanılmıştır): Tarih öncesi (MÖ 3000 öncesi), Tunç-Demir Çağı (MÖ 3000-MÖ 6. yy; Hitit, Urartu, Frig uygarlıkları dahil), Antik (MÖ 6.yy- MS 11. yy; Lidya, Karya, Likya, Helenistik, Roma, Bizans uygarlıkları dahil), Ortaçağ (MS 11.-13.yy; Bizans, Ermeni, Beylikler, Selçuk uygarlıkları dahil), Osmanlı (13.-20.yy), Modern (20.yy; Cumhuriyet). Ağırlıklı tarihi dönemlerden az temsil edilen (Tarih Öncesi, Tunç-Demir Çağı, Modern) dönemlerden birinde yer almak 1 puan getirmektedir.

⁸ 'Scoring' veya 'Weighted Criteria Model' olarak anılan yöntemin açıklaması için bkz. Ehui et al 1994, s.31; Scoring Methods for Identifying and Evaluating Options; US Department of State 2013.

(e) Tematik Özellikler: UNESCO'nun son yıllarda gündeminde olan temalar ile ICOMOS'un tematik çalışma alanları göz önüne alınmıştır. Buna göre: antik tiyatrolar (AT), astronomi (Ast), endüstri mirası (maden ocakları, işçi yerleşimleri, demiryolları, kanallar) (EM), insan buluntuları (fosilleşmiş) (İB), İpek Yolu (İY), İslam mirası (İs), kaya sanatı (KaS), köprüler (Köp), kıyı-sulak alanlar (KSu), kültürel rotalar (KR), paylaşılan miras (dünyadaki farklı dini ve kültürel topluluklar için ortak önemi veya Türkiye'deki yaşayan bir azınlık topluluğu için önemi olan) (PM), seri adaylıklar (SA), somut olmayan kültürel miras (SOKÜM), su kültürü (Su), tarih öncesi (TÖ) ve yöresel (*vernacular*) kültür-geleneklerin (VG) oluşturduğu, desteklenen temalardan her birine uygunluk 1'er puan getirmektedir. (Burada sadece Türkiye GL'sindeki varlıklarda bulunan temalar anılmıştır.)

(f) Çeşitlilik temsili, bu sütunun öncesinde yer alan dört sütundaki (b-e) puanların toplamından oluşmaktadır.

(g) Tanınırlık, öznel bir kavram olmakla birlikte, popüler kültürde ve kamuoyunda adı ve anlamı bilinen, turizm sektöründe 'yüksek cazibe merkezi' olarak nitelenebilecek yerler saptanmaya çalışılmış; ulusal düzeyde iyi bilinen yerler 0.5 puan, uluslararası düzeyde iyi bilinen yerler 1 puan ile işaretlenmiştir.

(h) Bu bölümü oluşturan üç unsur, DM Sözleşmesine göre ÜED'yi meydana getiren bileşenlerdir. 'Kriterlere Uygunluk' bileşeni kapsamında, alanın genel tanımında tarihi-kültürel ve doğal öneminin yeterince anlaşılır kılınması (2 puan), kriterlere uygun savlar sunulması (2 puan) ve karşılaştırmalı analiz yeterince yapılması (2 puan) unsurları dikkate alınmıştır (maksimum puan: 6). 'Özgünlük (1 puan) / Bütünlük (1 puan)' bileşeni kapsamında, dosyada bu başlığa yeterli açıklama yazılması dikkate alınmıştır (maksimum puan: 2). 'Koruma ve Yönetim' bileşeni kapsamında, yasal koruma statüsünün (1 puan), onaylanmış koruma planı veya projesinin (1 puan), sınırları onaylı yönetim alanının (1 puan), alan yönetimi teşkilatının (1 puan) ve yönetim planının (1 puan) olması dikkate alınmıştır (maksimum puan: 5). Taslak bir yönetim planının mevcut olması hususu, planın adaylık başvurusu sırasında onaylı olması zorunluluğundan dolayı puanlamaya yansıtılmamıştır. (Tablo boyutunu yayın amaçlı sınırlamak gereği nedeniyle bu kategorilerin açıklamaları tabloda gösterilmemiştir.)

(i) Turizm Stratejisi 2023'e uyum: Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca 2007 yılında kabul edilen Türkiye Turizm Stratejisi 2023, ülkemizin doğal ve kültürel zenginliklerinin tanıtılmasına ve buna bağlı olarak yaşatılmasına yöne-

lik önemli bir politika belgesidir. Özellikle, 3.10. Kentsel Ölçekte Markalaşma Stratejisi: “Zengin kültürel ve doğal değerlere sahip kentlerimizin markalaştırılarak, turistler için bir çekim noktası haline getirilmesi” kapsamında, 2023 yılı hedefleri olarak “Ankara, İstanbul, İzmir ve Antalya’da şehir turizmini geliştirmeye yönelik plan ve projeleri yaşama geçirilmesi” ve “Adıyaman, Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hatay, Konya, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Kars, Mardin, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde kültür turizmi canlandırılarak marka kültür kentleri oluşturulması” belirtilmektedir. Bu nedenle, UNESCO Dünya Mirası sektöründeki alan seçimlerinin de bu strateji ile uyumlu olması, ulusal mekan politikasının iç tutarlılığı ve kaynak kullanımının verimliliği açısından yararlı olacaktır. Yukarıda adı geçen şehirlerde ve illerde yer alan varlıklara 1’er puan verilmiştir. (Strateji 3.10’un yanısıra ülke çapında ‘gelişim odakları/alanları’ ve ‘bağlantı tipleri/gelişim aksları’ da tanımlanmıştır. Bu odak ve akslara göre GL varlıklarının örtüşmesi de sınanmalıdır, ancak makale kapsamında bu ayrıntıda ele alınmamıştır.)

Tablo 1. Türkiye'nin Dünya Mirası Adaylarının Tipolojik Özellikleri

No	Alanın Adı (Alfabetik sırayla sunulmaktadır.)	GL'ye Giriş Yılı *(a)	Kategori *(b)	Coğrafi Bölge *(c)	Ağır- lıklı Tarihi Dönem *(d)	Tema- tik Özel- likler *(e)	Çeşit- lilik temsi- li *(f)	Görü- rü- nür- lük/ Tanı- nırlık *(g)	GL Dosyasında ve Bilinen Fiili Durumda ÜED İfade Edilme Durumu *(h)			ÜED İfade Du- rumu (top- lam)	Tur- izm Stra- tejisi 2023' e uyum *(i)	DML'ne Uygun/ Hazırlık Durumu
									Kriter- lere Uygun- luk	Özgün- lük/ Bütün- lük	Ko- ruma ve Yöne- tim			
1	Afrodiasias Antik Kenti (Aydm)	2009	Kül- türel	Ege	Antik	-	-	1	5	1	5	11	-	12
2	Ahi Evran Türbesi (Kırşehir)	2014	Kül- türel	İç Anado- lu	Orta- çağ	İs, SO- KÜM, VG (3p)	3	-	5	2	1	8	-	11
3	Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları (Bitlis)	2000 (0.5 p)	Kül- türel	Doğu Anado- lu (1p)	Tunç - Demir Çağı (1p), Orta- çağ	İs (1p)	2	-	1	0	2	3	-	5.5
4	Aizanoi Antik Kenti (Kütahya)	2012	Kül- türel	Ege	Antik	-	-	-	5	1	2	8	1	9
5	Akdamar Anıt	2015	Kül- türel	Doğu Anado-	Orta- çağ	PM (1p)	2	1	5	2	2	9	-	12

No	Alanın Adı (Alfabetik sırayla sunulmaktadır.)	GL/y e Giriş Yılı *(a)	Kategori *(b)	Coğrafi Bölge *(c)	Ağır- lıklı Tarihi Dönem *(d)	Tema- tik Özel- likler *(e)	Çeşit- lilik temsi- li *(f)	Görü- rü- nülük/ Tanı- nırlık *(g)	GL Dosyasında ve Bilinen Fiili Durumda ÜED İfade Edilme Durumu *(h)			ÜED İfade Du- rumu (top- lam)	Tu- rizm Stra- tejisi 2023' e uyum *(i)	DML/ne Uygun/ Hazırlık Durumu	
									Kriter- lere Uygun- luk	Özgün- lük/ Bütün- lük	Ko- ruma ve Yöne- tim				
	Müzesi (Kilisesi) (Van)			lu (1p)											
6	Alahan Manastır (Mersin)	2000 (0,5 p)	Kül- türel	Akde- niz	Antik			-	1	0	1	2	-	2,5	
7	Alanya (Antalya)	2000 (0,5 p)	Kül- türel	Akde- niz	Orta- çağ	-	-	1	1	0	4	5	-	6,5	
8	Anadolu Selçuklu Medrese- leri (Erzu- rum, Sivas, Kayseri, Konya ve Kırşehir)	2014	Kül- türel	Doğu Anado- lu (1p), İç Anado- lu	Orta- çağ	SA, İS, İY, KR (4p)	5	0,5	6	2	2	10	1	16,5	
9	Anavarza Antik Kenti (Adana)	2014	Kül- türel	Akde- niz	Antik	-	-	-	4	1	1	6	-	6	
10	Anı Tarihi Kenti (Kars)	2012	Kül- türel	Doğu Anado- lu (1p)	Orta- çağ	PM, İY (2p)	3	1	5	2	5	12	1	17	
11	Antik Aspen- dos Kenti Tiyatrosu ve Su Kemerle- ri (Antalya)	2015	Kül- türel	Akde- niz	Antik	AT (1p)	1	1	6	1	2	9	-	11	
12	Arslan- tepe Arkeolo- jik Alanı (Malatya)	2014	Kül- türel	Doğu Anado- lu (1p)	Tunç - Demir Çağı (1p)	-	2	-	5	2	1	8	-	10	
13	Beçin Ortaçağ Kenti (Muğla)	2012	Kül- türel	Ege	Orta- çağ	-	-	-	3	1	1	5	-	5	
14	Beyşehir, Eşrefoğlu Camii (Konya)	2011	Kül- türel	İç Anado- lu	Orta- çağ	İs (1p)	1	-	3	1	2	6	1	8	
15	Birgi Tarihi Kenti (İzmir)	2012	Kül- türel	Ege	Orta- çağ, Os- manlı	-	-	0,5	4	2	2	8	-	8,5	
16	Ceneviz Ticaret	2013	Kül- türel	Mar- mara,	Orta- çağ	SA, KR,	4	-	6	2	2	10	1	15	

No	Alanın Adı (Alfabetik sırayla sunulmaktadır.)	GL/y e Giriş Yılı *(a)	Kategori *(b)	Coğrafi Bölge *(c)	Ağırlıklı Tarihi Dönem *(d)	Tema-tik Özel-lilikler *(e)	Çeşit-lilik temsi-li *(f)	Görü-rü-nür-lük/ Tanı-rılık *(g)	GL Dosyasında ve Bilinen Fiili Durumda ÜED İfade Edilme Durumu *(h)			ÜED İfade Du-rumu (top-lam)	Tu-rizm Stra-tejisi 2023' e uyum *(i)	DML/ne Uygun-lık Durumu	
									Kriter-lere Uygun-luk	Özgün-lük/ Bütün-lük	Ko-ruma ve Yöne-tim				
	Yolu'nda Akde-niz'den Karade-niz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşim-leri (İstanbul, İzmir, Düzce, Bartın, Sinop)			Ege, Karadeniz (1p)		PM (3p)									
17	Çanakka-le ve Gelibolu 1. Dünya Savaşı Alanları (Çanak-kale)	2014	Kül-türel (KP) (2p)	Marma-ra	Os-manlı	SO-KÜM (1p)	3	1	6	2	3	11	-	15	
18	Dağlık Frigya Vadisi (Kütah-ya, Afyon ve Eskişehir)	2015	Kül-türel	Ege, İç Anado-lu	Tunç - Demir Çağı (1p)	KaS (1p)	2	0,5	5	2	3	10	1	13,5	
19	Eflatun-ınar: Hitit Su Anıtı (Konya)	2014	Kül-türel	İç Anado-lu	Tunç - Demir Çağı (1p)	Su (1p)	2	-	5	1	1	7	1	10	
20	Eshab-ı Kehf (Kahra-manmara-ş)	2015	Kül-türel	Akde-niz	An-tik, Orta-çağ	PM, SO-KÜM (2p)	2	-	4	2	2	8	-	10	
21	Gordion (Ankara)	2012	Kül-türel	İç Anado-lu	Tunç - Demir Çağı (1p)	SO-KÜM (1p)	1	1	6	1	2	9	-	11	
22	Göbekli-tepe Arkeolo-jik Alanı (Şanlıur-fa)	2011	Kül-türel	Gü-neydo-ğu Anado-lu (1p)	Tarih önce-si (1p)	TÖ (1p)	3	1	6	2	3	11	1	16	
23	Güllük	200	Kar	Akde-	Antik	-	-	-	1	0	1	2	-	2,5	

No	Alanın Adı (Alfabetik sırayla sunulmaktadır.)	GL'ye Giriş Yılı *(a)	Kategori *(b)	Coğrafi Bölge *(c)	Ağır- lıklı Tarihi Dönem *(d)	Tema- tik Özel- likler *(e)	Çeşit- lilik temsi- li *(f)	Görü- rü- nülük/ Tanı- nırlık *(g)	GL Dosyasında ve Bilinen Fiili Durumda ÜED İfade Edilme Durumu *(h)			ÜED İfade Du- rumu (top- lam)	Tu- rizm Stra- tejisi 2023' e uyum *(i)	DML/ne Uygun/ Hazırlık Durumu
									Kriter- lere Uygun- luk	Özgün- lük/ Bütün- lük	Ko- ruma ve Yöne- tim			
	Dağ- Termes- sos Milli Parkı (Antalya)	0 (0.5 p)	ma	niz										
24	Hacı Bektaş Veli Külliyesi (Nevşehir)	2012	Kül- türel	İç Anado- lu	Orta- çağ	İs, SO- KÜM, VG (3p)	3	0.5	5	1	1	7	1	11,5
25	Harran ve Şanlıurfa Yerleşim- leri (Şanlıurfa)	2000 (0.5 p)	Kül- türel (KP) (2p)	Gü- neydo- ğu Anado- lu (1p)	Tunç - Demir Çağı (1p), An- tik, Orta- çağ	VG (1p)	5	0.5	2	0	4	6	1	13
26	Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları (Amas- ya)	2015	Kar- ma (2p)	Karadeniz (1p)	Tunç - Demir Çağı (1p), An- tik, Os- manlı	KaS (1p)	5	0,5	5	2	2	9	1	15,5
27	Hekato- mos Anıt Mezarı ve Kutsal Alanı (Muğla)	2012	Kül- türel	Ege	Antik	-	-	-	3	2	1	6	-	6
28	İshakpa- şa Sarayı (Ağrı)	2000 (0.5 p)	Kül- türel	Doğu Anado- lu (1p)	Os- manlı	İY (1p)	2	0.5	1	0	0	1	-	4
29	İsmail Fakırlah Türbesi (Siirt)	2015	Kül- türel	Gü- neydo- ğu Anado- lu (1p)	Os- manlı	Ast, SO- KÜM (2p)	3	-	3	1	2	6	-	9
30	İznik (Bursa)	2014	Kül- türel	Mar- mara	An- tik, Orta- çağ, Os- manlı	PM, SO- KÜM (2p)	2	0.5	6	2	2	10	1	11.5
31	Karain Mağarası	1994	Kül- türel	Akde- niz	Tarih önce-	TÖ, İB (2p)	3	-	1	0	0	1	-	4.5

No	Alanın Adı (Alfabetik sırayla sunulmaktadır.)	GL'ye Giriş Yılı *(a)	Kategori *(b)	Coğrafi Bölge *(c)	Ağırlıklı Tarihi Dönem *(d)	Tema-tik Özel-likler *(e)	Çeşitlilik temsili *(f)	Görü-rü-nülük/ Tanı-nurluk *(g)	GL Dosyasında ve Bilinen Fiili Durumda ÜED İfade Edilme Durumu *(h)			ÜED İfade Du-rumu (top-lam)	Tu-rizm Stra-tejisi 2023'e uyum *(i)	DML'ne Uygun/ Hazırlık Durumu
									Kriterlere Uygun-luk	Özgün-lük/ Bütün-lük	Ko-ruma ve Yöne-tim			
	(Antalya)	(05 p)			si (1p)									
32	Kaunos Antik Kenti (Muğla)	2014	Kültürel	Ege	Antik	KaS (1p)	1	0,5	5	1	2	8	-	9,5
33	Kekova (Antalya)	2000 (0,5 p)	Karma (2p)	Akdeniz	Antik	KSu (1p)	3	1	2	0	2	4	-	8,5
34	Konya Selçuklu Başkenti (Konya)	2000 (0,5 p)	Kültürel	İç Anadolu	Ortaçağ	-	-	0,5	2	0	2	4	1	6
35	Korykos Antik Kenti (Mersin)	2014	Kültürel	Akdeniz	Antik, Ortaçağ	-	-	-	5	1	1	7	-	7
36	Kültepe Arkeolojik Alanı (Kayseri)	2014	Kültürel	İç Anadolu	Tunç - Demir Çağı (1p)	-	1	0,5	6	2	1	9	-	10,5
37	Laodikeia Antik Kenti (Denizli)	2013	Kültürel	Ege	Antik	-	-	-	4	1	2	7	-	7
38	Likya Uygurğu Antik Kentleri (Antalya ve Muğla)	2009	Kültürel	Akdeniz, Ege	Antik	AT, SA (2p)	2	0,5	4	1	2	7	-	9,5
39	Mahmutbey Camii (Kastamonu)	2014	Kültürel	Karadeniz (1p)	Osmanlı	İs (1p)	2	-	4	2	2	8	-	10
40	Mamure Kalesi (Mersin)	2012	Kültürel	Akdeniz	Ortaçağ	-	-	-	3	1	1	5	-	5
41	Mardin Kültürel Peyzaj Alanı (Mardin)	2000 (0,5 p)	Kültürel (KP) (2p)	Güneydoğu Anadolu (1p)	Ortaçağ	PM, VG (2p)	4	0,5	1	0	1	2	1	8
42	Mudurnu Tarihi Ahi Kenti (Bolu)	2015	Kültürel	Karadeniz (1p)	Osmanlı	İY, SO, KÜM, VG (3p)	4	-	6	2	5	13	-	17
43	Niğ-	201	Kül-	İç	Orta-	-	-	-	3	1	2	6	-	6

No	Alanın Adı (Alfabetik sırayla sunulmak- tadır.)	GL/y e Giriş Yılı *(a)	Kate- gori *(b)	Coğrafi Bölge *(c)	Ağır- lıklı Tarihi Dönem *(d)	Tema- tik Özel- likler *(e)	Çeşit- lilik temsi- li *(f)	Görü- rü- nür- lük/ Tani- rılık *(g)	GL Dosyasında ve Bilinen Fiili Durumda ÜED İfade Edilme Durumu *(h)			ÜED İfade Du- rumu (top- lam)	Tu- rizm Stra- tejisi 2023' e uyum *(i)	DML/ne Uygun/ Hazırlık Durumu	
									Kriter- lere Uygun- luk	Özgün- lük/ Bütün- lük	Ko- ruma ve Yöne- tim				
	de'nin Tarihi Anıtları (Niğde)	2	türel	Anado- lu	çağ										
44	Oduñpa- zarı Tarihi Kent Merkezi (Eskişehir)	201 2	Kül- türel	İç Anado- lu	Os- manlı	-	-	0,5	5	2	3	10	-	10,5	
45	Perge Antik Kenti (Antalya)	200 9	Kül- türel	Akde- niz	Antik	-	-	0,5	3	0	1	4	-	4,5	
46	Sağalas- sos Antik Kenti (Burdur)	200 9	Kül- türel	Akde- niz	Antik	-	-	-	4	2	2	8	-	8	
47	Sardes Antik Kenti ve Bintepe- ler Lidya Tümü- lüsleri (Manisa)	201 3	Kül- türel	Ege	Antik	-	-	-	6	2	2	10	1	11	
48	Sełçuklu Kervan- sarayları Denizli- Doğubay- yazıt Gü- zergâhu (y. 20 il)	200 0 (0,5 p)	Kül- türel	Ege, İÇ Anado- lu, Doğru Anado- lu (1p)	Orta- çağ	İY, KR, SA (3p)	4	-	2	0	1	3	1	8,5	
49	St. Nicholas Kilisesi (Antalya)	200 0 (0,5 p)	Kül- türel	Akde- niz	Antik	PM (1p)	1	1	1	0	2	3	-	5	
50	St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Çevresi (Mersin)	200 0 (0,5 p)	Kül- türel	Akde- niz	Antik, Os- manlı	KR, PM (2p)	2	1	1	0	2	3	-	6,5	
51	St. Pierre Kilisesi (Hatay)	201 1	Kül- türel	Akde- niz	Antik	PM (1p)	1	-	4	0	1	5	1	7	
52	Stratori- keia Antik Kenti (Muğla)	201 5	Kül- türel	Ege	Antik	-	-	-	3	1	1	5	-	5	

No	Alanın Adı (Alfabetik sırayla sunulmaktadır.)	GL'ye Giriş Yılı *(a)	Kategori *(b)	Coğrafi Bölge *(c)	Ağır- lıklı Tarihi Dönem *(d)	Tema- tik Özel- likler *(e)	Çeşit- lilik temsi- li *(f)	Görü- rü- nülük/ Tanı- nurluk *(g)	GL Dosyasında ve Bilinen Fiili Durumda ÜED İfade Edilme Durumu *(h)			ÜED İfade Du- rumu (top- lam)	Tu- rizm Stra- tejisi 2023' e uyum *(i)	DML'ne Uygun/ Hazırlık Durumu
									Kriter- lere Uygun- luk	Özgün- lük/ Bütün- lük	Ko- ruma ve Yöne- tim			
53	Sümela Manastır (Trabzon)	2000 (0,5 p)	Kül- türel (KP) (2p)	Kara- deniz (1p)	Antik	KaS, PM (2p)	5	0,5	1	0	1	2	1	9
54	Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Alanı (Konya, Ankara, Aksaray)	2013	Do- ğal (2p)	İç Anado- lu	-	KSu (1p)	3	0,5	6	2	2	10	1	13,5
55	Uzun- köprü (Edirne)	2015	Kül- türel	Mar- mara	Os- manlı	Köp (1p)	1	-	5	2	1	8	1	10
56	Vespasi- anus- Titus Tüneli (Hatay)	2014	Kül- türel	Akde- niz	Antik	-	-	-	5	1	1	7	1	8
57	Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi (Gazian- tep)	2012	Kül- türel	Gü- neydo- ğu Anado- lu (1p)	Tunç - De- mir Çağı (1p)	EM (1p)	3	-	5	2	1	8	1	12
58	Yıldız Saray Kom- pleksi (İstanbul)	2015	Kül- türel (KP) (2p)	Mar- mara	Os- manlı	-	2	0,5	6	2	2	10	1	13,5
59	Zeugma Arkeolo- jik Siti (Gazian- tep)	2012	Kül- türel	Gü- neydo- ğu Anado- lu (1p)	Antik	-	1	1	6	2	2	10	1	13
60	Zeynel Abidin Camii ve Mor Yakup Kilisesi (Mardin)	2014	Kül- türel	Gü- neydo- ğu Anado- lu (1p)	An- tik, Orta- çağ	İs, PM (2p)	3	-	5	1	2	8	1	12

Değerlendirme ve Öneriler

Bu bölümde, yukarıda sunulan analiz ışığında Türkiye'nin GL'sinin Küresel Strateji'ye uyumlu olarak güncellenmesi için yapılması gerekenler "Kaynağa Yakın Süreç" anlayışıyla değerlendirilmiş, ayrıca GL'de yer alan var-

lıklardan sorumlu kurumların DML adaylık sürecinde yapmaları gereken başlıca çalışmaları sıralanmıştır.

Türkiye Taraf Devletler içinde GL'sinde en fazla varlığa sahip ülke konumundadır. Her yıl yalnızca iki dosyanın aday olarak sunulabildiği düşünüldüğünde, önümüzdeki 30 yılın çalışma planının yapıldığı gibi bir sonuç çıkarmak doğru değildir. Sözleşme'nin imzalandığı yılları takip eden ilk yıllarda sahip olduğumuz kültürel ve doğal miras zenginliğinin DML'de yeterince temsil edilebilmesine dönük bir çaba içinde bulunulmadığından, GL'nin kapsamlı olarak güncellenmeye başlandığı 2009 yılından bugüne yürütülen çalışmaları bir 'yetişme' meselesi olarak değerlendirmek ve son yıllardaki yoğun artışı yadırgamamak gerekir. Ayrıca, Türkiye'nin farklı kültürel coğrafyaların örtüştüğü stratejik bir noktada yer alması ve Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesine dahil olmasına karşın Ortadoğu, Asya ve İslam kültürlerine ait unsurları da barındırması açısından, Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesinin Liste'deki baskınlığından ayrı değerlendirilmesi adil olacaktır. Başka deyişle, bu baskınlığın oluşturduğu dengesizliği gidermekte Türkiye'nin varlık sayısının kısıtlanması beklenmemelidir. Ancak burada üzerinde durulacak sorun, GL'de kaç tane varlık olduğu değil, bu listenin kompozisyonudur.

Türkiye'nin GL'sinde yer alan 60 adet varlığının 56'sı (%93.3) kültürel, 3'ü (%5) karma ve yalnızca 1'i (%1.7) doğal kategorideki varlıklardan oluşmaktadır. Listede kültürel kategorideki varlıkların sayıca çokluğu dikkat çekicidir. Listedeki 4 varlık (%6.8) ise kültürel peyzaj olarak tanımlanmıştır.

Kültürel ve karma kategorideki varlıklar içerdikleri temalar açısından detaylı olarak değerlendirildiğinde, İpek Yolu, somut olmayan kültürel miras, seri adaylıklar, su kültürü, farklı din ve kültürlerce paylaşılan miras, köprüler, tarih öncesi gibi Küresel Strateji kapsamında desteklenen temalarda adayların yer aldığı görülmekle birlikte genel kategorilere bakıldığında 59 adet varlığın 24'ünü (%40.7) arkeolojik alanların, 22'sini (%37.3) mimari yapıların, 7'sini (%11.8) tarihi kentlerin, 2'sini ise (%3.4) tarihi kentlerin ve arkeolojik alanların bir arada bulunduğu varlıkların oluşturduğu görülmektedir.⁹

Bu varlıklar evrensel değeri açısından öne çıkan tarihi dönemler dikkate alınarak sınıflandırıldığında ise; 3'ünün (%5.1) Tarih Öncesi, 5'inin (%8.5)

⁹ Bu bölümde Jokilehto, J., Cleere H., Denyer S. & Petzet M. tarafından 2005 yılında yayınlanan "The World Heritage List, Filling the Gaps – an Action Plan for Future" başlıklı raporda yer verilen kategoriler esas alınmıştır.

Tunç-Demir Çağı, 20'sinin (%33.9) Antik Dönem, 14'ünün (%23.7) Ortaçağ, 8'inin (%13.5) Osmanlı dönemi varlıkları olduğu, 9 (%15.3) varlığın ise farklı dönemlerin izlerini birlikte yansıttığı görülmektedir. Halihazırda DML'nde çok az örneği bulunan modern dönem kültürel mirasına ilişkin ise Türkiye'den herhangi bir varlık DML'ne aday gösterilmemektedir.

Ülke genelindeki coğrafi dağılıma bakıldığında, her ne kadar ülke genelinde bir seçki oluşturulduğu görülse de, GL'deki varlıklar Akdeniz (16 varlık), İç Anadolu (10 varlık) ve Ege (9 varlık) bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun yanı sıra, farklı coğrafi bölgelerdeki varlıkların bir araya geldiği 5 adet seri adaylık da mevcuttur.

GL'de yer alan varlıkların DML'ne hazır olma durumları Küresel Strateji ve GL adaylık başvurusunda yer verildiği düzeyde alanın üstün evrensel değer tanımı (uygunluk kriterleri, bütünlük ve özgünlük beyanları ile alanın güncel koruma ve yönetim yapısı) ile birlikte değerlendirilerek yapılan analiz sonucu aşağıdaki sonuç ve değerlendirmelere varılmıştır:

- 2009 yılındaki güncel format öncesi GL'ye dahil edilen alanlara ilişkin başvuru dosyalarından yeterli bilgiye ulaşılamadığından bu varlıklar düşük puan almışlardır. Tutarlı bir değerlendirme yapabilmek amacıyla aynı bilgi kaynağının (GL dosyası) kullanılması ilkesi benimsenmiş olup, bu eksiklik, en azından bazı alanların DML'ne adaylık başvurusu için hazır olmadıkları anlamına gelmemektedir.
- Bazı varlıklar sahip oldukları üstün evrensel değerlerinin açık ve güçlü olarak tanımlanmalarına karşın ya DML'nde çok fazla temsil edilen kategorilerde yer almaları (antik dönem, ortaçağ dönemi, arkeolojik alan, mimari yapı vb.) ya da koruma ve yönetim yapılarının güçlendirilmemiş olması nedeniyle düşük puan almışlardır.
- Bir varlığın girdiği kategorinin kültürel peyzaj, karma veya doğal olması veya varlığın Küresel Strateji kapsamında desteklenen bir temaya sahip olması varlığa 2-3 puanlık bir avantaj sağlarken, yönetim ve koruma yapısı güçlendirilmiş kültürel alanlar 5 puan alarak bu farkı kapatabilmektedir. Bu puanlama yaklaşımı sonucunda en fazla puan alan dosyaların adaylıklarının önceliklendirilmesiyle temsili ve dengeli bir DML'sine ulaşılmayacağı sonucuna varılabilir, ancak burada vurgulanmak istenen, DML adaylık sürecinin bir bütün olarak değerlendirilmesinin önemli olduğudur. Burada, üretilen koruma plan ve projeleri ile oluşturulan yönetim yapılarının nitelik açısından iyi olduğu varsayılmaktadır.

- Bu analiz sonucunda görece düşük puan alan varlıkların adaylık dosyalarının burada tespit edilen hususlarda eksiklerinin giderilmesi koşuluyla daha önce sunulmasının önünde bir engel yoktur, ancak puanı yüksek olan adaylıkların adaylık süreçlerinin daha kolay ve çabuk neticeleneceği öngörülmektedir.
- GL'deki bazı varlıkların halihazırda ön plana çıkmış olması veya tespit edilen açıkları kapatma kapasitesine sahip olması, örgütlenme düzeyi ve alandaki sosyal, siyasi, yönetsel ve bilimsel sahiplilik ile de ilgilidir. Özellikle bir alandaki sorumlu yerel yönetimlerin Dünya Mirası konusuna ilgisi ve girişimciliği, ayrıca alanlarda çalışan bilimsel araştırma ekiplerinin alan yönetimi anlayışıyla bağdaşan koruma yaklaşımlarının olması, bu alanların Dünya Mirası ufkuna olumlu etki etmektedir.
- Her ne kadar coğrafi bölgelerden az temsil edilen alanlarda yer alan adaylara 1 puan verilmiş olsa da, benimsenen bu yaklaşımın, doğrudan Küresel Strateji'nin dünya üzerindeki coğrafi dağılımların dengesinin sağlanması kaygısıyla değil, ülke içinde dengeli bir coğrafi dağılımın sağlanması kaygımızla ilişkisi vardır. Ancak bu kaygımız da, Türkiye'nin Dünya Mirası'na katkıda bulunma potansiyelinin tümüyle gerçekleştirilmesi açısından önemlidir.
- Varlığın adaylık dosyasının hazırlanması aşamasında elde edilecek yeni bilgiler veya ICOMOS tarafından getirilecek yeni öneriler neticesinde kategorilerinde değişiklik olması ihtimali bulunmakla birlikte, burada GL başvuru dosyalarında beyan edilen bilgiler esas alınmıştır.

Küresel Strateji'ye Uyum için Yapılması Gerekenler

Son yıllarda yürütülen güncelleme çalışmaları sürecinde, Küresel Strateji'yle uyumlu temalarda dosyalar çalışılsa da Türkiye'nin GL'sinde halen hem kategori hem de tema bakımından bir dengesizlik söz konusudur. Ancak burada önemli olan, denge oluşturma çabasının "sayıları eşitlemeye" gidecek kısıtlamalar değil, daha az yer verilen kategorilerin daha çok dikkate alınması yönünde olmasıdır.

2013 yılında GL'ye eklenen Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesi dışında doğal miras kategorisinde herhangi bir çalışma yürütülmediğinden kültürel ve doğal miras kategorileri arasında derin bir uçurumun ortaya çıktığı açıktır. Öncelikle, bu dengenin sağlanması gerekmektedir. Doğal miras alanlarına ilişkin yetkiler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredildiğinden,

bu kategorideki dosyaları hazırlama ve sunma yetkisi de bu bakanlıktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkililerinin ortak toplantılar ve programlarla işbirliği ve eşgüdümünün geliştirilmesi bu açıdan olumlu bir adım olacaktır.

Diğer yandan, GL'de arkeolojik alanlar ve mimari yapılar lehine olan sayıca üstünlüğün dengelenmesi bakımından, DML'nde de en az temsil edilen kategorilerden biri olan kültürel peyzaj kategorisindeki adaylıkların Liste'ye daha fazla dahil edilmesi ülke içinde dengeli bir liste oluşturulmasını sağlayacaktır. Türkiye'nin GL'sinde tarihi kentler kategorisinde çok fazla sayıda aday varlık bulunmasa da, DML'nde çok fazla varlığın yer aldığı bu kategorideki varlıkların GL'ye dahil edilmesi DML'ndeki temsiliyetin sağlanmasına bir katkı sağlamayacaktır. Bu noktada, ulusal ve küresel düzeylerdeki temsiliyetler arasında da bir denge gözetilmesi, ilginç bir tartışma konusu olarak belirmektedir.

Bunun dışında; Küresel Strateji bakımından desteklenen astronomi, endüstri mirası (maden ocakları, işçi yerleşimleri, demiryolları, kanallar), teknoloji, insan buluntuları, kaya sanatı, kıyı-sulak alanlar, kültürel rotalar, şarap peyzajları, yöresel kültürel gelenekler gibi temalarda daha fazla dosyanın GL'ye dahil edilmesiyle bu temalarda da zengin olan Türkiye coğrafyasının bu liste aracılığıyla uluslararası kamuoyuna sunulması mümkün olabilecektir.

Tespit edilen eksiklerin ve önerilerin hayata geçirilmesi için, Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının katkısıyla, tescilli kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarına ilişkin ulusal envanterin Dünya Mirası kriterleri gözetilerek sistematik olarak taranması önerilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığınca çalışmaları devam eden Tescilli Taşınmaz Ulusal Envanter Sistemi'nden (TUES) bu amaçla faydalanılabilir. Türkiye Turizm Stratejisi'nde belirlenen bölge ve koridorlara, Anadolu kültür tarihinin uygarlıklarına ve dönemlerine göre seri adaylık gruplamaları oluşturulabilir. Bu çalışmalar için etkin çalışabilecek bir araştırma ekibi kurularak, İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin eşgüdümü altında, her ildeki Çevre ve Şehircilik Müdürlüklerinin, ilgili üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurul ve komisyonlarının işbirliği ile oluşturulacak bir veritabanı aracılığıyla GL'deki varlıkların DM Listesi'ne aday gösterilme çalışmaları programlanabilir.

Yukarıda sıralanan öneriler, GL'deki 60 varlık için belirli bir sıralama veya ayıklama yapılmasını, bir yandan da Küresel Strateji'ye uyum dikkatle

gözetilerek yeni varlıkların eklenmesini gerektirecektir. Ancak böyle bir çalışma bu makalenin kapsamını aşmakta, burada ileride yapılacak çalışmalara altlık olacak bir yaklaşım sunmakla yetinilmektedir.

DML'ne Adaylık için Yapılması Gerekenler

DML adaylık süreci, GL başvuru sürecinden format ve süreç olarak daha zor olup, daha uzun ve kapsamlı çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir. Bir varlığın GL'ye dahil edilmesi onun üstün evrensel değerinin ispat edildiği anlamına gelmemektedir. DML adaylık sürecine geçildiği aşamada bu ispatın yapılabilmesi için yoğun bir teknik ve bilimsel çalışma içine girilmesi gerekmektedir. Bu sürecin tümünü kapsayacak şekilde, Danışma Organları ICOMOS ve IUCN'in "Kaynağa Yakın Süreç" kapsamındaki işbirliği sürecinin olanaklarından faydalanılmalıdır. Bu çalışmalar öncelik sırasına göre aşağıdaki gibi listelenebilir.

a) Üstün evrensel değer tanınması için araştırma: kriterlerin saptanması

GL başvuru dosyasında esas alınan kategori veya kriterler DML adaylık dosyasının hazırlanması aşamasında, aradan geçen zamanda elde edilen ilave bilgi ve belgeler ICOMOS'un tavsiyeleri doğrultusunda değişebilmektedir. Bu nedenle, varlığın tarihiyle ilgili mevcut bilgi düzeyine ve alanın tarihi öneminin etkili anlatımına dayanarak ortaya çıkan evrensel değer açıklamasının yapılması, varlığın dünyadaki biricikliğinin beyan edileceği değerlerin DMK kriterleri göz önünde bulundurularak iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için kapsamlı literatür taraması yapılmalı, gerekli görülen konularda güncel akademik/bilimsel araştırmalar yürütülmeli, alanda çalışma yürüten uzmanların bir araya geleceği sempozyumlar düzenlenmelidir.

b) Adaylık temasının / kategorisinin belirlenmesi / netleştirilmesi

Üstün evrensel değer tespitine yönelik araştırmaların ardından belirlenecek adaylık teması / kategorisi ve bununla ilişkili olarak adaylık bileşenleri ile aday alan sınırları, ÜED tanımına dayanmakla birlikte, ulusal kültür politikaları ve GL'deki varlıkların kendi aralarındaki işbirliği niyetleri gibi siyasi-idari etkenlere de bağlı olarak farklı temaların öne çıkarılma kararları ve yine ICOMOS'un tavsiyeleri doğrultusunda değişebilmektedir. Örneğin, mevcut bir Dünya Miras Alanı'nın sınır ve kapsamının yeni alanlar eklene-

rek ve seri adaylığa dönüşerek genişletilmesi veya benzer şekilde GL'de ayrı ayrı sıralanmış varlıkların tematik benzerlikleri dolayısıyla seri adaylık oluşturacak şekilde gruplanmasına yönelik potansiyeller ve olası stratejiler irdelenebilir. Varlıkları tekil ve ayrı adaylıklar yerine uygun temalar altında olabildiğince az sayıda fakat her biri çok bileşen içeren seri adaylıklar halinde gruplama yönteminin önemli bir avantajı, bugün itibarıyla 60 adet ve her yıl artmakta olan varlığımızın DML'ne girmesine yönelik 'bekleme listesinin' kısılması olacaktır. Danışma Organları'nın Kaynağa Yakın Sürecinden bu kritik aşamada da faydalanılabilir. Daha önce ICOMOS alt komite toplantılarından birine ev sahipliği yapılan iki örnekte ("Selimiye Camii ve Külliyesi" ile "Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı") ICOMOS'un bilimsel desteği alınmış, bu toplantılarda adaylık temasının belirlenmesi için yönlendirici tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

c) Koruma plan ve projelerinin üretilmesi ve uygulanması

Varlığın üstün evrensel değerinin bilimsel olarak açıklanabilmesinin ve doğru temanın tespit edilebilmesinin ardından alanın korunma ve yönetim yapısının güçlendirilmesi, mevcut değilse gereken plan ve projelerin üretilmesi, mevcut olanların ise uygulamalarının tamamlanması gerekmektedir. Evrensel değeri kabul edildiği halde, korunma durumu yeterince iyi olmayan adaylık başvurularının DML'ne kaydolma koşulları sağlanıncaya kadar gereken çalışmaların yapılması amacıyla Taraf Devlet'e iade ('defer') edildiği unutulmamalıdır.

d) Yönetim planının hazırlanması ve alan yönetim sisteminin kurulması

Koruma çalışmalarıyla eş zamanlı olarak, adaylık başvuru koşullarından biri olan yönetim planının elde edilmesi amacıyla gerekli süreç başlatılmalıdır. Bir yönetim planının nasıl hazırlanması ve içeriğinde nelerin yer alması gerektiğini açıklayan ulusal mevzuatımız ve çeşitli ulusal ve uluslararası rehber belgeler mevcuttur (Jokilehto & Feilden, 1998; UNESCO, ICCROM, ICOMOS & IUCN, 2013; English Heritage Towns Forum, 1998; ICAHM, 1990; Ringbeck, 2008; Pederson, 2002; Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007; Alanyalı, 2013). Alan yönetim sistemlerinin nasıl kurulabileceğine ilişkin uluslararası kuram ve uygulamada çeşitli alternatif yaklaşımlar bulunsa da, Türkiye'nin DML sürecini yürüten Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın adaylık dosyalarını DMM'ne sunarken kabul ettiği yöntem, ulusal mevzuatımıza uygun alan yönetim planları ve teşkilatıdır.

e) Tanıtım, bilinçlendirme ve kapasite geliştirme

Alan yönetim planlamasının resmi olarak yapılması kadar önemli olan, bu sistemin işlevsellik kazanması için gerekli sosyal ve iletişime yönelik çalışmalarır. Adaylık sürecinde kullanılmak üzere, adaylık temasıyla ilişkili görsel ve yazılı tanıtıcı malzeme üretilmeli, yerel halk başta olmak üzere kamuoyunun söz konusu varlığın Dünya Miras Listesi adaylığı konusunda bilgilendirilmesi ve desteklerinin kazanılması için gerekli tanıtım ve bilinçlendirme çalışmaları düzenli ve kapsayıcı olarak sürdürülmelidir. Yerel yönetimlerin ve diğer ilgili yerel kadroların Dünya Mirası'nın getireceği sorumlulukları üstlenebilecek düzeyde teknik ve idari kapasiteyi edinmesi, bu yönde atılması gereken bir diğer adımdır. Burada dikkate değer bir başka nokta, GL'deki çoğu varlık için mevcut olan yerleşmiş koruma ve bilimsel araştırma (ör. arkeolojik kazı ve yüzey araştırması) proje, ekip ve kurumlarının, UNESCO Dünya Mirası statüsü ve alan yönetimi yaklaşımı ile birlikte gelen, yeni çalışma ve işbirliği yöntemlerine uyum sağlayabilmeleri gereğidir.

Sonuç

Üstün evrensel değer kriterlerine sahip varlıklar içinden özgünlük ve bütünlüğünü koruyan, iyi korunan ve yönetilenlerin 'seçildiği', bir tür 'ülkelerin prestij listesi' olarak değerlendirilen DML'ne varlık kaydetme yarışındaki ülkeler arasında zaman içinde ortaya çıkan dengesizliğin getirdiği kısıtlamaların ceremesini de, ne yazık ki, sahip oldukları varlıkları yeterli düzeyde korumaya ve yönetmeye yetkin olmamaları dolayısıyla güçlü teknik dosyalar sunmakta zorlanan, ancak DML'sinin gelecekte sağlayacağı ekonomik ve bilimsel faydalardan yararlanabilmek için bir an evvel bu listeye dahil olmak isteyen ülkeler çekmektedir¹⁰. Sözleşme'nin uygulamaya konduğu ilk otuz yıl içinde uluslararası bu fırsatı iyi değerlendiren öngörülü ülkelerin yarattığı dengesizliği gidermeye dönük politikaların bugün yeterli teknik, finansal ve insan kaynağı altyapısı olmayan ülkeler aleyhine olduğu açıktır. Türkiye gibi, yeterli kapasiteye sahip ancak Sözleşme'ye ilişkin çalışmalarını önceki yıllarda yeterince yoğun yürütememiş ülkeler ise yarışı göğüslemeye hevesli ve niyetli bir şekilde karar mekanizmalarında yer alarak bu politikaları yönlendirmeyi amaçlamakta ve Sözleşme'nin getirdiği tüm fırsatlardan mümkün olduğunca yoğun bir şekilde faydalanmaya ça-

¹⁰ Özellikle küçük ada devletleri, Afrika devletleri ve Arap devletleri.

lımaktadır. GL çalışmaları da bunun bir yansımasıdır. DML'ne Türkiye'nin genel yaklaşımı ve konu ile ilgili söz konusu süreçlere ilişkin politikalar, GL odak alınarak etkili yönde geliştirilebilir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, DML'ne adaylık formatı ve sürecinden görece daha basit ve kolay olan GL adaylık formatı ve süreci, bu listeye kültürel ve doğal varlıklarımızı daha kolayca eklememize imkan tanımaktadır. GL, aynı zamanda, listedeki varlıklara karşı sorumlu ve yetkili kurumların Sözleşme'ye ilişkin farkındalığını ve koruma ve yönetime ilişkin kurumsal ve teknik kapasitelerini artırmalarına katkı sağlamakta, bu kurumlara uluslararası fonlardan daha fazla kaynak elde etme olanağı sunmaktadır. DML'ne dahil olmak için gereken koşulları sağlamak üzere çalışmaları halinde bu prestij listesinde yer alabileceklerinin farkında olan kurumların, koruma plan ve projelerini hayata geçirmeleri, yönetim planlarını hazırlamaları ve alan yönetim sistemlerini oluşturmaları, bu amaçla diğer ulusal veya uluslararası kurumlarla işbirliğine gitmeleri ve kendilerini daha iyi koruma ve yönetme konusunda eğitime olasılıkları artmaktadır.

Gerek halihazırda GL'de yer alan alanların kapasitelerinin gelişmesi, gerek henüz GL'de yer almayıp bu konuda potansiyelleri bulunan alanların saptanarak bu yönde desteklenmeleri Türkiye'nin DMS'nin, özellikle kültürel ve doğal mirası koruma bilincinin oluşturulması ve kurumsal teknik kapasitelerin artırımı konularındaki imkanlarından azami ölçüde faydalanabilmesi için önemlidir. GL'nin DMK'nin Küresel Stratejisi'ne uyumlu olarak güncellenmesi halinde, hem Türkiye'nin kültürel ve doğal zenginlik ve çeşitliliği DML'ne daha fazla yansıtılmış, hem hazırlanan adaylık dosyalarımıza daha fazla uluslararası sahiplilik kazandırılmış, hem de bu konudaki uluslararası işbirliklerimizin artırılması yoluyla kurumsal ve teknik kapasitelerimiz güçlendirilmiş olacaktır.

Extended Abstract

For a 'Balanced, Representative and Credible List': an Evaluation of Turkey's World Heritage Candidates

*

Evrım Uluşan

Middle East Technical University

A. Ege Yıldırım

Middle East Technical University

In a rapidly changing world, the threats that the natural and cultural heritage are facing have led to the necessity for international cooperation for the protection of the heritage that possesses outstanding universal value and belongs to all humankind. UNESCO's "Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage" was thus adopted on 16 November 1972, with the aim of identifying, protecting and promoting the world's common cultural and natural heritage having Outstanding Universal Value for all humankind; to create the awareness needed in society to safeguard this heritage and to enable the necessary cooperation for sustaining the cultural and natural values that are being damaged or lost due to various factors. Thus, the natural features, monuments and sites found worthy of recognition and protection due to their international significance are bestowed the status of "World Heritage".

As per the Convention, the States Parties are first responsible for communicating the "Tentative Lists" (TL) of sites they intend to nominate for the "World Heritage List" (WHL). This list, which represents the first stage of the nomination process and is a kind of "statement of intent" for the actual WHL nominations to be prepared in forthcoming years, provides both a hint of the future appearance of the WHL and a basis for possible collaborations between different countries.

Turkey became a State Party to the World Heritage Convention in 1983, with 15 sites inscribed on the WHL and 60 sites on the TL as of May 2016.

This paper examines the sites on Turkey's TL in the context of the Convention's aims and the "Global Strategy for a Representative, Balanced and Credible World Heritage List" launched by the World Heritage Committee in 1994. It thus seeks to provide guidance and recommendations for future work to be undertaken for sites that are or expect to be on the TL. Furthermore, the process of forming the TL is examined with a view to achieving the above-mentioned goals, and to create and manage a sound 'candidate selection' aligned with the State Parties' expectations for promoting their heritage values at World Heritage level.

The most essential part of the paper is a tabulated and scored analysis of Turkey's TL sites, laying out their date of entry on the list, geographic region, historical period where Outstanding Universal Value (OUV) is predominantly observed, thematic category encouraged as per the Global Strategy, representativeness of diversity, expression of OUV (criteria, authenticity and integrity as stated in the TL file; protection and management as observed in practice) and relevance for the Turkish 2023 Tourism Strategy. This analysis does not present any absolute judgment, but is rather a preliminary attempt at developing a methodology to address the topic.

Since no substantial effort was made in the first years following the ratification of the Convention to ensure Turkey's cultural and natural heritage was adequately reflected in the WH List, one can consider the more recent efforts, since 2009, made toward a comprehensive revision of the TL as a natural period of 'catching up'. It would also be fair to consider Turkey in a separate light from the over-represented Europe and North America region to which it technically belongs, due to its strategic position where different cultural geographies of the Middle East, Asia and Islam overlap with that of Europe. The crucial point with the TL is not the size as much as its composition. Looking at the figures, some key trends are that cultural sites predominate, with cultural landscapes making up a small portion. Many of the themes encouraged by the Global Strategy find representatives on the TL, while the archeological sites and architectural monuments still predominate for physical types, the Antique and Medieval for periods, and the Mediterranean, Central Anatolia and the Aegean for regions; there are also several trans-Anatolian serial properties.

As lessons to take away from such a scoring exercise, one can note that the WH nomination process should be evaluated in its entirety, with

its various components needing to be addressed together. While some low-scoring sites can very well fix their shortcomings in the coming years, the high-scoring sites set an example as they have done so through good organizing skills and taking local ownership of their sites in social, political, administrative and scientific terms.

The countries suffering the disadvantage of the imbalances in the WHL that accrued over the years are those unfortunately lacking adequate technical, financial and human resources to protect and manage their cultural and natural assets – and thus offer nominations of strong technical caliber – although they wish to be included in the List for the economic and scientific benefits it brings.

As a country with sufficient capacity to inscribe properties on the WHL but which did not focus sufficiently on this work in earlier years, Turkey is now endeavouring to make full use of the possibilities provided by the Convention. The TL efforts are a reflection of this. Turkey's general approach to the WHL and its related policies can be developed effectively by focusing on the TL. If the TL can be updated in line with the Global Strategy, Turkey's cultural and natural wealth can be better reflected in the WHL, its nomination files can garner more international support and ownership and its institutional and technical capacities can be strengthened through international collaborations.

The TL nomination format and process, being simpler than that of the WHL, provides an opportunity for Turkey to launch a WH process for more properties relatively rapidly. The TL also helps to build the institutional and technical capacity of responsible parties in terms of awareness of the Convention and protection and management of the properties on the List, as well as providing the sites with new channels of accessing international funding sources. Stakeholders, who realize their sites can gain this prestigious status if they do the work needed to fulfill its requirements, have an increased chance of implementing their conservation plans and projects, preparing their site management plans and systems, forming partnerships with other national and international organizations and training themselves to better protect and manage their heritage.

Kaynakça/References

- Akurgal, E. (1997). *Anadolu kültür tarihi*, TÜBİTAK, Ankara.
- Alanyalı, F. (2013). *Arkeolojik alan yönetimi*, Anadolu Üniversitesi Yayını 3006.
- Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (2007). *Korunan alan planlaması ve yönetimi*. Ankara. 18 Mart 2016 tarihinde <http://www.milliparklar.gov.tr/kitap/66/mobile/index.html> adresinden erişildi.
- Ehui, S., Lynam, J.K. & Okike, I. (1994). Adapting social science to the changing focus of international agricultural research. *Proceedings of the Workshop Held at ILCA, Addis Ababa, Ethiopia, 14-18 November 1994*. ILRI.1
- English Heritage Towns Forum (1998). *Conservation area management: A practical guide*. Report no: 38. 4 Mayıs 2016 tarihinde http://www.historictownsforum.org/files/documents/free_download_publications/Conservation_area_management/Conservation%20Area%20Management.pdf adresinden erişildi.
- Feilden B. M. & Jokilehto J. (1998). *Management guidelines for world cultural heritage sites*. Rome: ICCROM.
- ICAHM (1990). *Charter for the protection and management of the archaeological heritage*. Lausanne: ICOMOS. 4 Mayıs 2016 tarihinde http://www.icomos.org/charters/arch_e.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS (n.d.). *Thematic studies for the world heritage convention*. 27 Mart 2016 tarihinde <http://www.icomos.org/en/what-we-do/disseminating-knowledge/publicationall/monographic-series/198-thematic-studies-for-the-world-heritage-convention> adresinden erişildi.
- Jokilehto, J., Cleere H., Denyer S. & Petzet M. (2005). *The world heritage list, filling the gaps – an action plan for the future*. 27 Mart 2016 tarihinde Paris: ICOMOS. http://www.icomos.org/world_heritage/gaps.pdf adresinden erişildi.
- MITRE (n.d.). *Scoring methods for identifying and evaluating options*. 13 Mayıs 2016 tarihinde <http://www2.mitre.org/work/sepo/toolkits/STEP/files/ScoringMethodsContent.pdf> adresinden erişildi.
- Parenti, B. & De Simone, E. (2015). *Explaining determinants of national UNESCO Tentative Lists: an empirical study*. London: Routledge [özet], 16 Nisan 2016 tarihinde <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13504851.2015.1019029> tarihinde adresinden erişildi.
- Pederson, A. (2002). *Managing tourism at world heritage sites, a practical guide for world heritage site managers*. Paris: UNESCO World Heritage Center. 4 Mayıs 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-113-2.pdf> adresinden erişildi.
- Ringbeck, B. (2008). *Management plans for world heritage sites, a practical Guide*. Bonn: German Commission for UNESCO. 4 Mayıs 2016 tarihinde

https://www.unesco.de/fileadmin/medien/Dokumente/Bibliothek/Management_Plan_for_World_Heritage_Sites.pdf adresinden erişildi.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye turizm stratejisi 2023 Eylem Planı*. Ankara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sitesi. (2016). *Dünya mirası geçici listesi*. 25 Mart 2016 tarihinde <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44395/dunya-miras-gecici-listesi.html> adresinden erişildi.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sitesi. (2016). *Dünya miras listesi*. 25 Mart 2016 tarihinde <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html> adresinden erişildi.

Türkiye İller ve Bölgeler Haritası. (2016). 1 Nisan 2016 tarihinde <http://www.lafsozluk.com/2011/04/turkiye-iller-ve-bolgeler-haritasi.html> adresinden erişildi.

UNESCO (2016). *Basic texts*. Paris: UNESCO. 23 Mart 2016 tarihinde http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=34702&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html adresinden erişildi.

UNESCO, ICCROM, ICOMOS & IUCN. (2013). *Managing cultural world heritage*. Paris: UNESCO.

UNESCO World Heritage Centre (n.d.). *Global strategy for a representative, balanced and credible world heritage list*. 23 Mart 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/globalstrategy> adresinden erişildi.

UNESCO World Heritage Centre (n.d.). The world heritage list. 23 Mart 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/list/> adresinden erişildi.

UNESCO World Heritage Centre (n.d.). Tentative lists. 23 Mart 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/> adresinden erişildi.

US Department of State (2013). *Evaluation: Some tools, methods & approaches*. Washington, D.C. 13 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.socialimpact.com/resource-center/downloads/evaluation-toolkit.pdf> adresinden erişildi.

Evrım Ullsan,

1982 yılında Giresun'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Giresun ve Ordu'da tamamlamasının ardından 2003 yılında ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden lisans, 2006 yılında ise Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı'ndan yüksek lisans derecesini aldı. ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı'nda doktora çalışmalarına devam etmektedir. 2004 yılında uzman yardımcısı olarak göreve başladığı Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda alan yönetimi ve UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi konularında yoğun olarak çalıştı. Bu konuda çeşitli uluslararası çalıştaylara ve toplantılara katıldı. Bakanlıkça hazırlanan yönetim planlarının planlama ekibinde yer aldı. Dünya Miras Listesi adaylık dosyalarını ve Liste'ye kaydedilmiş varlıkların korunma durumu raporlarını hazırladı. Bu konularda

elde edilen deneyimi çeşitli sempozyumlar ve eğitim programlarında ilgililerle paylaştı. Halen, Bakanlığın ilgili biriminde kariyer uzmanı olarak çalışmaktadır.

E-posta: ulusan.evrin@gmail.com

Dr. A. Ege Yıldırım,

Dr. Ayşe Ege Yıldırım, tarihi çevre koruma ve kültürel miras alanlarının yönetimi konularında uzmanlaşan, yurtiçinde ve yurtdışında toplam 20 yıllık mesleki deneyime sahip bir şehir plancısıdır. Daha önce KA.BA Mimarlık Ltd'de (Ankara) Koruma Plancısı ve Abu Dabi Emirliği Kültür ve Kültürel Miras Başkanlığı'nda (BAE) Koruma Koordinatörü/ Koruma Plancısı olarak çalışmıştır. Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER) Genel Sekreteri (2003-05) ve Pratt Institute- New York City'de Fulbright Burslusu (2006-07) pozisyonlarında bulunmuştur. 2013 Güz Döneminde Koç Üniversitesi- Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nde J.M. Kaplan Alan Yönetimi Burslusu olmuştur. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), Uluslararası Şehir ve Bölge Plancıları Birliği (ISoCaRP) ve Europa Nostra (Bizim Avrupa Derneği) üyesidir. UNESCO Dünya Miras Komitesi'nde hem Birleşik Arap Emirlikleri hem de Türkiye delegasyonlarında görev yapmıştır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde yarı-zamanlı öğretim üyesi olarak ve fakültenin dergisinde hakemlik görevinde bulunmaktadır. 2013'ten bu yana belediye ve üniversiteler başta olmak üzere çeşitli kurumlara miras alanı yönetimi konusunda danışmanlık yapmaktadır. Kasım 2015'te Mudurnu Kültürel Miras Alan Yönetimi Başkanlığı'na atanmıştır. Aynı zamanda Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde yarı-zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

E-posta: ege@aegeyildirim.com